

NOVÉ NÁLEZY Z OPEVNĚNÉHO VÝŠINNÉHO SÍDLIŠTĚ VALY U RYCHTÁŘOVA (OKR. VYŠKOV)

DAVID PARMA – MOJMÍR REŽNÝ – MIROSLAV ŠMÍD

Pravěké opevnění v poloze Valy u Rychtářova je dlouhodobě známou, ovšem vzhledem k poloze ve vojenském újezdu jen obtížně dostupnou lokalitou. K nepočtým starším nálezům se při drobné akci v roce 2016 podařilo přidat nálezy z vnitřního prostoru datovatelné do závěru neolitu, středního eneolitu a pozdní doby bronzové, které upřesňují sekvenci osídlení polohy. Samotné opevnění zůstává ovšem nedatováno.

The prehistoric fortification at Valy near the village of Rychtářov is a well-known site. However, it is nearly inaccessible due to its location within an active military installation. In addition to a handful of earlier finds during a small-scale 2016 prospection there are several more recent finds dated to the last stages of the Neolithic, Middle Eneolithic and Final Bronze Age which help determine the sequence of settlement of the area. However, the dating of the fortification as such is still unavailable.

opevněné výšinné sídliště, neolit, eneolit, pozdní doba bronzová

Fortified hill-top settlement, Neolithic, Eneolithic, Final Bronze Age

Dobře dochované pravěké opevnění v poloze Valy u Rychtářova se nachází od 40. let 20. století v prostoru vojenského újezdu s regulovaným přístupem. Po prvotních prospekcích ve 30. letech se jednalo od 40. až do počátku 90. let o legálně prakticky nedostupné území, postupné změny nastaly až se zonací vojenského újezdu a postupným uvolněním návštěvního režimu od 90. let 20. století (k historii újezdu a archeologii v něm např. BAAROVÁ – MOŠ – ŠLÉZAR 2003). Prostor Valů se sice nachází mimo dočasně zpřístupněné území a je kontaminován municí, poloha na okraji újezdu jej ovšem činí relativně snadno dostupným pro nelegální prospekci s detektory kovů. Na druhé straně je pro legální vstup archeologů nutné vyřešit řadu povolení a nejlépe navazovat trvalejší spolupráci, což jsou procesy často časově náročné (ovšem realizovatelné, jak ukazuje možnost prospekce a zaměření opevnění v 90. letech, viz níže). V případě pravěkého opevnění Valy je nutné předpokládat, že tato kombinace vedla k podstatnému úbytku kovových nálezů, a to s nulovým přínosem pro sbírky legálních institucí. Nový zájem o lokality na Vyškovsku vedl v roce 2016 k obnovení prospekce s cílem zjistit její aktuální nálezový potenciál, výsledkem pak bylo upřesnění datace osídlení představené níže v textu.

BRONZOVÉ SEKERKY Z JESENICKA JAKO PŘÍKLAD FUNKČNÍHO VYUŽITÍ NEAGRÁRNÍCH PROSTOR V OBDOBÍ POPELNICOVÝCH POLÍ

JIŘÍ JUCHELKA

Článek vyhodnocuje jak po stránce heuristické, tak i výpovědní, nálezy dvojice sekerky z prostoru horského pásma Jeseníků. Oba nálezy pocházejí z území, které nebylo v době popelnicových polí běžně užíváno k zemědělským účelům. Artefakty doplněné i o další bronzové předměty nalezené v těchto horských oblastech tak představují zajímavý fenomén dokládající využívání těchto jinak sporadicky osídlených severních svahů Nízkého a východních svahů Hrubého Jeseníku na konci doby bronzové.

The article evaluates, in terms of heuristic analysis and analysis of facts, the discovery of two axes in the mountain ranges of Jeseníky. Both finds were made in areas which, during the Urnfield Culture period, were not yet used for agricultural purposes (farming). These artefacts, along with other bronze items found in these mountainous areas, represent an interesting phenomenon serving as evidence of the use of these sparsely populated areas of northern slopes of Nízký Jeseník and the eastern slopes of Hrubý Jeseník at the end of the Bronze Age.

doba bronzová, popelnicová pole, Hrubý a Nízký Jeseník, bronzové sekerky, horská pásma v době bronzové

Bronze Age, urnfields, Hrubý Jeseník, Nízký Jeseník, bronze axes, mountain ranges during the Bronze Age

Úvod

V depozitáři archeologického oddělení Slezského zemského muzea se nachází několik artefaktů, které pocházejí z lokalit, jež můžeme označit jako horské či podhorské (obr. 1). Zmiňovaná území zcela určitě nebyla v době popelnicových polí zahrnuta k běžně zemědělsky užívaným oblastem a jejich potenciál pro tehdejší obyvatelstvo lze v konfrontaci se standardním sídelním prostorem kvalifikovat jako oblast *krátkodobých neagrárních aktivit* (naposledy k tématu SALAŠ 2017). Tyto aktivity mohou být nepřímou potvrzeny na podkladě nálezů pravěkých předmětů, které se ojedinele (*monodepozita*) či v souborech (*polydepozita*) nacházejí takřkajíc vysunuty do krajinných prostor vyčleněných ze stabilní sítě osídlení. Artefakty, v našem případě bronzové sekerky, tak představují zajímavý fenomén dokládající využívání jinak jen sporadicky osídlených severních svahů Nízkého a východních svahů Hrubého Jeseníku v období popelnicových polí.

Popis nálezů

Předložený článek se primárně zabývá dvojicí doposud nepublikovaných

HALŠTATSKÝ DEPOT Z PODOMÍ – ZAJBOTU, OKR. VYŠKOV

MARTIN GOLEC – PAVEL FOJTÍK – KLÁRA RYBÁŘOVÁ

V roce 2014 byl v Podomí – Zajbotu, okr. Vyškov, za pomoci detektoru kovů nalezen depot z doby halštatské. Náleží do skupiny platěnických šperkových depotů Ha D1–D2-starší. Obsahuje dva tyčinkovité bronzové náramky/nápažníky a tyčinkovitý polotovar poukazující na výrobní postup tohoto druhu šperku. Autoři prezentují jeho základní typologické, prostorové a chronologické zhodnocení v rámci Moravy.

In 2014 a hoard attributed to the Early Iron Age was discovered in Podomí – Zajbot, Vyškov District, thanks to the use of a metal detector. It is classified as a Platěnice group jewellery hoard belonging to the Ha D1–D2-early. It contained two rod-shaped bronze bracelets/armlets and a rod-shaped semi-product suggesting the process of the actual production of these types of jewellery. The authors hereby present the basic evaluation with regard to the typology, location and chronological aspects within the framework of Moravia.

doba halštatská, platěnická skupina východohalštatské kultury, Morava, depot, náramek/nápažník, polotovar, Ha D1–D2-starší

Early Iron Age, Platěnice group of the East Hallstatt culture, Moravia, hoard, bracelet/armlet, semi-product, Ha D1–D2-early

Úvod

Při detektorovém průzkumu byl na jaře roku 2014 na katastru obce Podomí, okr. Vyškov, v trati Zajbot objeven soubor tří předmětů z doby halštatské – dvou tyčinkovitých bronzových náramků/nápažníků a jednoho bronzového tyčinkovitého polotovaru. Místo nálezů (ZM ČR 1:10 000, list 24-41-04, 76 mm od Z a 5 mm od J sekční čáry) je situováno v příkrém svahu obrácenému k JV v zalesněné zvlněné krajině na pravém břehu řeky Malé Hané, na vrstevnici 456 m n. m. (obr. 1). Převýšení nad úroveň řeky činí asi 86 m. Půda je v místě nálezů značně kamenitá. Náramky/nápažníky byly uloženy ve vodorovné poloze v hloubce 25–30 cm asi 50 cm od sebe. Polotovar byl z větší části zapíchnutý do země ve svislé poloze asi 1 m od obou náramků/nápažníků směrem k vrcholu kopce, přičemž vyčníval 12 cm nad terén. Blízkost nalezených artefaktů a jejich typologická shodnost poukazují na vzájemnou souvislost a předměty tak lze považovat za depot.

LATĚNSKÝ DEPOT ŽELEZNÝCH ARTEFAKTŮ Z BŘESTKU, OKR. UHERSKÉ HRADIŠTĚ

JAROSLAV BARTÍK

Příspěvek informuje o nálezu depotu železných artefaktů z pozdní doby laténské učiněného na katastru obce Břestek. Místo uložení depotu se nachází nedaleko od hradiska Modla u Buchlovic a jde tak v pořadí o již čtvrtý depot objevený v zázemí této výšinné lokality. Nález je zhodnocen po chronologicko-typologické stránce a zasazen do kontextu struktury laténského osídlení v oblasti Chřibů a jejich podhůří.

The paper informs about the finding of an iron artifacts hoard from the Late La Tène period, discovered in the cadastral area of the Břestek village. The place of finding is located not far from the hillfort of Modla near Buchlovice. It is the fourth hoard discovered in the vicinity of this hill-top settlement. The finding was evaluated in chronologically and typological terms and set into the context of the La Tène period settlement structure in the area of Chřiby and their foothills.

Morava, depot, železné artefakty, pozdní doba laténská

Moravia, hoard, iron artifacts, Late La Tène Period

Úvod

V několika posledních letech došlo v zalesněném a kopcovitém terénu Chřibů k řadě objevů jednotlivých kovových artefaktů (např. MENOŠKOVÁ et al. 2014; SALAŠ 2014; BARTÍK – BĚHOUNKOVÁ – CHRÁSTEK 2016; BARTÍK 2016 ad.), ale i několika hromadných nálezů datovatelných od časného eneolitu po raný středověk. Mezi jeden z posledních se řadí i menší soubor železných nástrojů objevený na katastru obce Břestek, okr. Uherské Hradiště (BARTÍK 2017). Nález ohlásil pracovníkům archeologického oddělení Slovákého muzea v Uherském Hradišti pan M. Vyorálek, který se následně také podílel přímo v terénu na dokumentaci a rekonstrukci nálezové situace. Ta byla identifikována jako depot z mladší doby železné sestávající ze čtyř společně u sebe uložených artefaktů. V okolí místa nálezů byla následně provedena dohledávka s pomocí detektoru kovu, která však nepřinesla žádné další nálezy. S největší pravděpodobností se tak jedná o uzavřený nálezový celek, který nebyl od svého uložení nikdy narušen. Předkládaný příspěvek si klade za cíl zasazení depotu do chronologicko-typologického schématu a také do kontextu struktury laténského osídlení ve středním Pomoraví.

CHATA Z DOBY STĚHOVÁNÍ NÁRODŮ Z DOLOPLAZ, OKR. PROSTĚJOV NOVÝ VÝSKYT KERAMIKY TYPU MURGA NA STŘEDNÍ MORAVĚ

PAVEL FOJTÍK - JAN JÍLEK

V měsících dubnu a květnu 2017 proběhl v k. ú. Doloplazy, okr. Prostějov, rozsahem spíše drobný záchranný archeologický výzkum vyvolaný rozšířením stávajícího sportovního areálu o nově budované víceúčelové hřiště. Zemní práce se tak dotkly již dříve známé polykulturní lokality rozložené na pravém břehu potoka Broděnka (Drahanský potok) a poskytly terénní archeologické situace náležející protohistorickému období. Předložený příspěvek se zabývá odkrytou chatou z doby stěhování národů, která ve své výplni obsahovala též příznačnou keramiku typu Murga, čímž cenným způsobem doplňuje mozaiku osídlení 2. třetiny 5. století na střední Moravě.

In the months of April and May 2017, a rather small archaeological rescue excavation took place in the village of Doloplazy, District Prostějov, caused by the extension of the existing sports complex with the newly built multipurpose playground. The earthworks affected the formerly known polycultural site located on the right bank of the Broděnka brook (Drahanský potok) and provided a terrain archaeological situation belonging to the proto-historical period. The presented paper deals with the uncovered hut from the Migration Period, which contained also a characteristic ceramics of the Murga type, which in a valuable way completes the settlement mosaic of the second third of the 5th century AD in Central Moravia.

doba stěhování národů, 5. století, keramika typu Murga, střední Morava

Migration Period, 5. century AD, Murga-type pottery, Middle Moravia

Úvod

Ve dnech 10. dubna až 11. května 2017 byl proveden záchranný archeologický výzkum při akci "Rozšíření sportovního areálu – SO 01, víceúčelové hřiště, k. ú. Doloplazy, okr. Prostějov" (FOJTÍK 2018a; týž 2018b). Na stavbou dotčené ploše bylo odkryto a zdokumentováno celkem 12 objektů, které významně rozšiřují naše dosavadní poznatky nejen o pravěkém a protohistorickém osídlení místa samotného (cf. JANÁSEK 1954), ale dotýkají se i problematiky výrazněji přesahující oblast Prostějovska. Pět z odkrytých sídlištních jam poskytlo materiál náležející časné době laténské (LT A), chronologicky mladšími jsou pak dvě nebývale rozměrné polozemnice přibližně obdélného tvaru se zaoblenými rohy a vnitřní kúlovou konstrukcí, které zcela bezpečně náležejí Keltům oppidálního období (LT D1). Nejmladší zjištěnou komponentou je lehce zahloubená chata (obj. 510), která ve své výplni poskytla mj. i jemně vypracovanou keramiku s vleštovanými vzory označovanou jako typ Murga,

POCULA LOSCICENSIA APERTA TAJEMSTVÍ VÝROBY LOŠTICKÝCH POHÁRŮ ODHALENO

MARTIN ŠŤASTNÝ – JOSEF DUDEK – VLADIMÍR GOŠ

V Lošticích se od počátku 15. do poloviny 16. století vyráběly poháry hnědé barvy s povrchem pokrytým puchýřky. Z podobného materiálu se vyráběly také hrnce, pokličky a jiné předměty. Změny vkusu v polovině 16. století vedly k zániku charakteristické loštické keramické produkce. Terénní pozorování a archeologické výzkumy prokázaly, že hrnčíři specializovaní na výrobu keramiky s puchýřky pracovali v blízkosti Loštic. Cílem výzkumu bylo prokázat, jaká surovina byla zdrojem pro výrobu keramiky s puchýřky. Nejvhodnější se zdají hlíny s vysokým obsahem kaolinitu a illitu, s minimálním obsahem jiných jílových minerálů. Keramický střepek loštických pohárů je tvořen křemenem, mullitem, cristobalitem a živci. Na základě tohoto složení lze předpokládat, že teplota výpalu se pohybovala okolo 1200 °C. Střepek pokusných výpalů má obdobné složení, převládá mullit, cordierit, křemen, cristobalit a anortit. U pokusných výpalů byl do keramické hmoty přidáván pyrit a pro srovnání granát, aby mohla být potvrzena či vyvrácena teorie o vzniku puchýřků na povrchu pohárů. Jako nejvhodnější se ukázala žlutá hlína z Újezda, obsahující organickou hmotu a pyrit, do které nebylo třeba přidávat další suroviny (granát).

Brown-coloured cups with a blistered surface were manufactured at Loštice from the early 15th century to mid 16th century. The same material was used for the manufacture of pots, pot lids and other products. A swing in the taste in mid 16th century brought about a decline of the characteristic pottery production at Loštice. As revealed by field observations and archaeological research, potters specialized in blistered ceramics were seated in the Loštice area. The present study focused on the identification of starting materials for the blistered ceramics. Loams rich in kaolinite and illite, with very low contents of other clay minerals, seem to be the most appropriate material. Ceramic shards of the Loštice cups are composed of quartz, mullite, cristobalite and feldspars. This composition suggests high firing temperatures of around 1200 °C. Shards from experimental firing are of similar composition, being dominated by mullite, cordierite, quartz, cristobalite and anorthite. Ceramic material for experimental firing was complemented with pyrite and, for comparison, with garnet to prove or disprove the theory on the origin of blisters on the surface of the cups. Yellow loam from Újezd, also containing organic matter and pyrite, proved to be the most appropriate material: addition of no other materials (garnet) was needed.

Loštice, pohár, hlína, jílové minerály, teplota výpalu

Loštice, tumbler, clay, clay minerals, firing temperature

1. Úvod

Počátek novodobého zájmu o loštickou keramiku se datuje rokem 1874, když stavitel K. Hladiš „chtěje si zahradu svou v Lošticích náležitě upravit“ našel při terénních úpravách „140 podivných nádob“. Jak bylo v té době obvyklé, objevitel pozoruhodné nádoby rozeslal do všech nejdůležitějších

ŠUMPERK, RADNIČNÍ ULICE: INTERPRETACE VRCHOLNĚ STŘEDOVĚKÝCH A RANĚ NOVOVĚKÝCH ARCHEOLOGICKÝCH SITUACÍ

FILIP BYSTRONĚ

V lednu roku 2014 byl pod vedením T. Zemana zahájen v Šumperku záchranný archeologický výzkum proběhnuvší pod záštitou společnosti Archaia Olomouc o. p. s. v prostoru parcely 2320/1 nedaleko místa křížení ulic Radniční a Starobranské. Sondy byly příhodně položeny v místě stavebních pilotů a odhalily mocná destrukční souvrství z počátku 16. století, která jsou zřejmě pozůstatkem zaniklých vrcholně středověkých domů. Množství odtud pocházejícího keramického materiálu spadalo právě do období vrcholného středověku a raného novověku. Mimo jiné se podařilo zachytit patu hradební konstrukce datovanou stratigrafií a rozbořem keramického materiálu přibližně na počátek 16. století.

In January 2014 an archaeological research was initiated by Archaia Olomouc o. p. s. near Radniční and Starobranská streets. The trenches were placed onto building plot num. 2320/1. Then, massive destructions of Late Medieval houses from the beginning of 16th century were discovered underneath. Most of material coming from these destructions could be dated to 14th and 15th century. Except that, a part of the stone wall was found, which also comes (dating is based on stratigraphy) from 16th century.

Šumperk, vrcholně středověká keramika, severomoravský výrobní okruh, kamenná hradba

Šumperk, high-medieval pottery, North Moravian manufacture circle, stone wall

Přehled dosavadního archeologického bádání v Šumperku

Archeologické poznání života obyvatel středověkého Šumperka se od počátku opíralo výhradně o záchranné výzkumy, jichž za uplynulou dobu proběhlo ve městě jen nevelké množství, ať už se jedná o drobné akce či odkryvy většího rozsahu. Jedním z prvních přínosnějších byl bezpochyby výzkum V. Goše z roku 1993 soustředěný do prostoru kostela Zvěstování Panny Marie, nacházejícího se na křižovatce Radniční a Kladské ulice ve východní části městského jádra. Jeho výsledky byly publikovány ve sborníku *Šumperk - Město a jeho obyvatelé* (GOŠ 1996, 59-69). Nejstarší vrstvy poskytly konvolut světle šedé grafitové keramiky typické pro období 2. pol. 13. století.

Zajímavé poznatky z tohoto období přinesl také o něco pozdější výzkum z přelomu let 2007 a 2008, který proběhl na severním okraji města v ulicích Na hradbách a Lužickosrbská. Zde V. Goš s J. Halamou odkryli pozůstatky objektu kvadratického půdorysu o přibližné základně 4,2 m, vkopaného 0,5-1,7 m do sprašového podloží (GOŠ – HALAMA 2013, 203). Obložení stěn a podlahy dřevěnými prkny, včetně přítomnosti ohniště coby jednoduchého